

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2023.213>

УДК: 796.093:796.342

СИСТЕМА ЗМАГАНЬ У ПРОФЕСІЙНОМУ ТЕНІСІ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Хіменес Христина^{1(ABCD)}, Пітин Мар'ян^{1(BEF)}, Бріскін Юрій^{1(AEF)},
Еделєв Олександр^{2(EF)}, Флуд Олександр^{3(EF)}

¹Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського
(м. Львів, Україна)

²Херсонський державний університет (м. Івано-Франківськ-Херсон, Україна)

³Львівський державний університет внутрішніх справ (м. Львів, Україна)

Анотація

Актуальність. Сучасна система змагань у професійному тенісі формувалась та розвивалась понад два століття. На різних історичних етапах вона зазнавала впливу різноманітних чинників, що спричиняло до реформування і заміни окремих компонентів системи, проте сприяло постійному підвищенню її організаційної та економічної ефективності.

Мета: виявити особливості становлення та розвитку компонентів системи змагань у професійному тенісі в контексті історії та сучасності.

Матеріал і методи. Дослідження проведено із використанням матеріалів теоретичного характеру. Аналізу, порівнянню та систематизації піддавалися зокрема сучасні праці, у яких визначено, описано окремі складові системи змагань у професійному тенісі, а також чинники, котрі визначають напрями удосконалення окремих турнірів чи турів, а також системи змагань у виді спорті у комплексі.

Результати. Професійний напрям тенісу розвивався починаючи з 1820-х років. Широкої популярності він почав набувати з 1968 року, коли було проголошено «еру Відкритого тенісу». З того часу і до сьогодні основними змаганнями в системі змагань професійних тенісистів залишаються чотири турніри Grand Slam. Не меншого значення, починаючи з 1970-х років набуває турова система організації тенісних змагань.

На сьогодні в структурі календаря змагань провідна роль належить зокрема наступним змаганням і турам (розташовані в порядку значущості): ATP Finals, ATP Masters 1000, Кубок ATP, Tour ATP 500, Tour ATP 250, ATP Challenger Tour. Усі зазначені змагання передбачають високі призові для лідерів. Окрім того в структурі системи змагань з професійного тенісу важливе місце належить рейтингу ATP, який з одного боку визначає статус (бальність) кожного змагання, а з іншого – позиції спортсменів у змагальних перегонах.

Висновки. У професійному тенісі сьогодні сформувалася достатньо складна, розгалужена і водночас високо комерціалізована система змагань, яка містить велику кількість компонентів. Формування цієї системи відбувалося з постійним урахуванням чинників соціального, економічного, політичного, технологічного характеру, які були/є актуальними в той чи інший час.

Ключові слова: професійний теніс, змагання, організація, компоненти.

COMPETITIVE SYSTEM IN PROFESSIONAL TENNIS: EVOLUTION AND MODERNITY

*Khimenes Khrystyna¹, Pityn Maryan¹, Briskin Yuriy¹,
Edeliev Oleksandr², Flud Oleksandr³*

¹*Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture (Lviv, Ukraine)*

²*Kherson State University (Ivano-Frankivsk-Kherson, Ukraine)*

³*Lviv State University of Internal Affairs (Lviv, Ukraine)*

Abstract

Introduction. The modern competition system in professional was formed and developed over two centuries. At different historical stages, it was influenced by various factors, which led to the reformation and replacement of individual components of the system, but contributed to a constant increase in its organizational and economic efficiency.

Purpose is to identify the peculiarities of the formation and development of the components in professional tennis competition system in the context of history and modernity.

Material and methods. The research was conducted using materials of a theoretical nature. In particular, modern works were analyzed, compared and systematized, in which separate components of the competition system in professional tennis are defined and described, as well as factors that determine the direction of improvement of tournaments or tours, as well as the system of competitions in the sport as a whole.

Results. The professional direction of tennis has been developing since the 1820s. It began to gain high popularity since 1968, when the "Open Era tennis" was declared. From that time to the present day, the four Grand Slam tournaments remain the main competitions in the competition system of professional tennis players. Starting from the 1970s, the tour system of organizing tennis competitions acquires no less importance. Today, the leading role in the structure of the competition calendar belongs to the following competitions and tours (in order of importance): ATP Finals, ATP Masters 1000, ATP Cup, Tour ATP 500, Tour ATP 250, ATP Challenger Tour. All these competitions provide high prizes for the leaders. In addition, in the structure of the system of professional tennis competitions, an important place belongs to the ATP rating, which on the one hand determines the status (point) of each competition, and on the other – the positions of athletes in competitive races.

Conclusions. In professional tennis today has formed a complex, extensive and at the same time highly commercialized competition system, which contains a large number of components. The formation of this system took place with constant consideration of factors of a social, economic, political, and technological nature that were/are relevant at one time or another.

Key words: professional tennis, competition, organization, components.

Вступ

Історія формування тенісу як різновиду професійного спорту розпочалася ще у другій половині XIX ст. З цього часу поступово формується цілісна система змагань, яка на сучасному етапі досягла високого рівня організаційної та економічної ефективності.

Про високий рівень економічної складової професійного тенісу свідчить рівень заробітної плати зокрема кращих тенісистів.

Так, топ-10 спортсменів у цьому виді спорту сьогодні заробляють близько \$ 10 млн. Лідер рейтингу 2022 – Новак Джокович отримав \$ 9,9 млн. призових коштів [14], а у рейтингу 50 найбільш високооплачуваних спортсменів світу присутні Серена Вільямс (загальний дохід \$ 45,3 млн.) і Роджер Федерер (загальний дохід \$ 95,1 млн.) [15].

При цьому авторами публікації відзначено, що Роджер Федерер за лише \$ 0,1 млн отримав завдяки перемогам на корті і \$ 95 млн. – з діяльності поза межами корту (здебільшого рекламно-спонсорська).

Доходи Сирени Вільямс розподілені також з перевагою частки надходжень від діяльності поза межами корту.

Незважаючи на те, що переважну частку своїх доходів професійні тенісисти отримують все ж поза межами корту, саме ефективна

змагальна діяльність у тенісі, високий рівень видовищності та результативності у змаганнях «відкрили» їх для суспільства, а отже сприяли їхнім високим доходам.

Доходи зростають також і у керівних організаціях професійного тенісу, зокрема від угод з телекомпаніями, рекламно-спонсорських контрактів, продажу квитків та турнірів тощо.

Станом на сьогодні суттєво зріс призовий фонд турнірів Grand Slam. Таким чином, встановлений призовий фонд у сумі \$ 75 млн на турнірі Australian Open, \$ 65,102 млн – на US Open, \$ 43,6 млн – на French Open, \$ 40,35 млн – на Wimbledon [5].

Усі ці факти засвідчують, що сучасна система змагань у професійному тенісі характеризується високим рівнем ефективності. Усі її компоненти злагоджено функціонують в межах раціонально розробленого та утвердженого календаря змагань.

Водночас, обговорюючи наукові пояснення, спостереження фахівців, варто відзначити достатньо низьку зацікавленість питанням системи змагань в тенісі.

У базі вітчизняних наукових досліджень, у яких фрагментарно зосереджено увагу на окремих питаннях систем змагань у професійному тенісі наявні роботи фахівчині О. В. Борисової [1, 9].

Більша увага у працях авторки зосереджена на питаннях різних аспектів (соціальних, економічних, управлінських тощо) розвитку виду спорту загалом в історичному і сучасному контексті.

Щодо іноземних праць, котрі стосуються професійного тенісу, то переважно вони є науково-популярними виданнями [2, 12, 13, 18 та ін.]. Водночас наявні праці історичного характеру, які розкривають специфіку розвитку виду спорту у різних періодах [16, 17].

Зважаючи на важливу соціальну та економічну роль розвитку професійного спорту і тенісу, як одного з найбільш представницьких видів спорту у світі, актуальним виявляється з'ясувати специфіку основного його продукту – системи змагань. Знання щодо цього можуть мати важливе значення у формуванні сучасної моделі змагань у професійному тенісі та можливості імплементації її компонентів до структури української системи змагань з тенісу та відповідно підвищення рівня її організаційної та економічної ефективності.

Зв'язок з науковими темами.

Робота виконана в межах теми 2.1. «Соціальні практики сучасного спорту» (№ державної реєстрації 0121U100524) Зведеного плану науково-дослідної роботи ЛДУФК ім. Івана Боберського на 2021-2025 рр.

Мета дослідження

Мета – виявити особливості становлення та розвитку компонентів системи змагань у професійному тенісі в контексті історії та сучасності.

Матеріал та методи

Основними матеріалами для дослідження були дані сучасних праць, у яких визначено, описано окремі складові системи змагань у професійному тенісі, а також чинники, котрі визначають напрями удосконалення окремих турнірів чи турів, а також системи змагань у виді спорту у комплексі.

До уваги приймалася інформація з наукових публікацій, що оприлюднені у журналах Scopus, Web of science, фахових виданнях України та актуальні дані з мережі Інтернет й спеціалізованих книг. Ключовим у відборі рукописів для опрацювання була їх змістовна наповненість фактичними даними щодо тих чи інших складових системи змагань.

Методика проведення дослідження передбачала накопичення актуального теоретичного матеріалу щодо проблеми дослідження, його аналіз, визначення ключових фактів, що висвітлюють наповненість конкретних компонентів системи змагань у професійному тенісі.

Отримані результати співвідносилися з матеріалами інших фахівців, на основі чого відбувалося їх обґрунтування.

Методи дослідження: аналіз та синтез, історичний метод, системний підхід, теоретична інтерпретація та пояснення.

Результати дослідження та їх обговорення

Історія розвитку змагань у професійному тенісі розпочалася у першій половині ХХ ст. у США, оскільки саме у цій країні у цей період активно розвивалася економіка,

підприємництво, що дало поштовх для реалізації спортивного видувища як продукту для продажу.

У 1926 році промоутер К. Пайл проводив показові тенісні тури і запрошував на них кращих тенісистів, з якими укладав грошовий контракт. Саме ці кроки були фактично першими у розвитку професійного напрямку тенісу.

В межах 20-30-х років ХХ ст. були організовані три змагання для тенісистів-професіоналів – U.S. Professional Championship, Wembley Professional Championships та French Pro Championship, які фактично задавали темп розвитку професійного напрямку розвитку виду спорту.

Ключовий бар'єр (відмежованість аматорського та професійного тенісу) був подоланий у 1968 році і здобутий у минулому досвід організації професійних турнірів з тенісу поступово отримав новий рівень адаптації в «ері Відкритого тенісу». З цього часу і до сьогодні в структурі календаря у професійному тенісі найвищий щабель належить чотирьом турнірам Grand Slam, серед яких Wimbledon, US Open, French Open, Australian Open [5].

В організаційному плані ці турніри сьогодні є достатньо схожими щодо тривалості проведення, формату змагань, учасників, їх допуску.

Формат усіх чотирьох змагань передбачає участь по 128 учасників в одиночних розрядах (як серед чоловіків – до 5 сетів, так і серед жінок – до 3 сетів), по 64 пари (до 3-х сетів) та 32 змішані пари (до 3-х сетів).

Усі чотири турніри приносять до 2000 балів спортсменам до рейтингу в залежності від місця, яке вони посідають.

Призовий фонд турнірів Grand Slam сьогодні суттєво відрізняється. Найменшу винагороду пропонують організатори Wimbledon (\$ 40,35 млн), тоді як найбільшу – Australian Open (\$ 75 млн). Відрізняється і покриття, на якому проводяться змагання – трава (Wimbledon), ґрунт (French Open), хард (US Open, Australian Open).

Кожен з турнірів Grand Slam також має свого організатора (Wimbledon – The All England Lawn Tennis & Croquet Club Limited, US Open – United States Tennis Association, French Open – Fédération Française de Tennis, Australian Open – Tennis Australia) і водночас санкціонуються вони трьома головними тенісними структурами – ITF, ATP та WTA.

Сьогодні професійні тенісні турніри Grand Slam – одне з найбільш очікуваних спортивних видовищ в усьому світі, що дозволяє отримувати високі доходи як організаторам змагань, так і їх учасникам.

Зважаючи на детальне висвітлення ключових аспектів історії розвитку, організації та проведення турнірів Grand Slam у публікації, яка подана до друку, свою увагу ми зосередили на інших компонентах системи змагань у професійному тенісі.

Залишаючись апогеєм тенісного сезону, турніри Grand Slam є не єдиними важливими змаганнями в тенісному календарі. Загалом він містить понад 400 можливих стартів упродовж року. Натомість серед них є

ті, котрі мають вищий і нижчий рейтинг, мають більший чи менший призовий фонд.

Доцільно звернути увагу й на інші змагання, які також є компонентами цілісної системи змагань у цьому виді спорту.

У чоловічих стартах змагання об'єднані у ATP Tour, які почали формуватися у 70-х роках. Серед них по відношенню до статусності наступні: ATP Finals та серій ATP Masters 1000, ATP 500, ATP 250, а також Кубок ATP.

ATP Finals є найважливішою подією в календарі ATP туру після чотирьох турнірів Grand Slam. Ці змагання стартували ще у 1970 році і постійно змінювали назву (лише у 2017 році була утверджена сучасна).

Спершу подія була відома як Гран-прі (Masters Grand Prix) і організовувалася ITF (сьогодні ITF). У той час ці змагання скоріше були своєрідною показовою подією чоловічого світового туру, яка не додавала очок до світового рейтингу.

З 1990 року ініціативу у проведенні турніру взяла на себе ATP і відповідно назву змагань було змінено – ATP Tour World Championships. Світовий рейтинг спортсменів з цього часу міг доповнюватися такою ж кількістю балів за перемогу, як і у турнірах Grand Slam.

У 1999 році ITF та ATP об'єднали свої події Grand Slam Cup і ATP Tour World Championships в спільну, під назвою Tennis Masters Cup. У 2009 році змагання були вкотре перейменовані і отримали назву ATP World Tour Finals і уже в 2017 – ATP Finals.

Існують встановлені критерії для

відбору учасників ATP Finals. Першочергово до змагань потрапляють ті гравці, котрі завершили поточний сезон у топ-7. Наступна, восьма позиція, резервується для переможця турніру Grand Slam якщо він посідає з 8 по 20 місце у світовому рейтингу.

У ситуації, при якій таких переможців є більше, тоді до вісімки потрапляє учасник з найвищим рейтингом. Наступні ж залишаються можливими претендентами і за умови відмови одного з основних гравців від участі у турнірі вони можуть їх замінити [23].

Упродовж тривалого часу змагання для парних розрядів були відокремленими від одиночних, проте з 2003 року обидва розряди було об'єднано. В парному розряді участь приймають 8 кращих пар, на тих же умовах, що й в одиночному розряді.

Щодо системи розіграшу, то слід відзначити її відмінність від загальноприйнятої в інших тенісних турнірах. Характерним для перших двох років проведення ATP Finals (1970, 1971) було те, що змагання були організовані у коловий спосіб.

Вже у 1972 році булло прийняте рішення про застосування змішаного способу їх проведення. З цього часу спортсменів поділяють на дві групи (Червону і Золоту) по 4 (осіб, чи пар).

Перші два «сіяних» гравці (пари) потрапляють в різні групи. Гравці з позиціями 3 і 4, 5 і 6 та 7 і 8 формують пари і на основі жеребкування потрапляють у котрусь з груп, де розіграш відбувається за коловою системою.

Кожен спортсмен (пара) грає по три гри під час групового етапу після чого двоє кращих переходять у

наступний етап (півфінал) [24].

Учасники півфіналу розігрують право на вихід до фіналу наступним чином: переможець Червоної групи зустрічається з учасником, який виявився другим у Золотій групі і навпаки. Переможці відповідно розігрують чемпіонство у фіналі [23].

Щодо виявлення переможця в кожному поєдинку, то це відбувається сьогодні по завершенні двох сетів (до 2008 року – трьох сетів). За умови рахунку у сеті 6:6 згідно геймів застосовується тай-брейк.

Є своя специфіка визначення переможця в парному розряді. Тут гра триває упродовж трьох сетів, де останній відбувається у форматі супертайбрейку до десяти набраних очок; за умови рахунку 9:9 перевага повинна скласти 2 очки).

Починаючи з 2006 року на турнірі ATP Finals працює система електронного суддівства Hawk-Eye.

Важливо також відзначити, що змагання ATP Finals здебільшого проводяться на кортах з твердим покриттям, хоча у 1974 році турнір було проведено на трав'яному корті.

Щодо статусності ATP Finals, слід відзначити, що його часто прирівнюють до п'ятого мейджорсу, оскільки він залучає виключно найкращих професійних тенісистів, а отже перемога у ньому є достатньо престижною.

ATP Finals дозволяє отримати переможцю 1500 балів до рейтингу. Призовий фонд, при цьому складав станом на 2022 рік \$ 14,750 млн. Варто зазначити, що переможець цього року (Новак Джокович) отримав рекордні \$ 4,740,300.

Щодо географії цього турніру, то існує утверджений список зі 40 міст

для його проведення і упродовж 2021-2015 років цю ініціативу прийняв Турин (Італія).

Серія ATP Masters 1000 – щорічна серія з 9 турнірів, заснована у 1990 році, на старті ATP Tour. Слід відзначити, що турніри в її межах раніше (до 1990 року) проводилися як Гран-прі в тенісі.

Загалом турніри проводяться на території Америки, Європи та Азії.

Турніри проводяться щороку упродовж березня-листопада. Кожен з турнірів включає змагання в одиночних та парних розрядах. Змагання цієї серії стартують здебільшого на твердих та ґрунтових кортах.

Назва турніру з початку заснування достатньо часто змінювалася: 1990-1999 – ATP Championship Series, Single Week, 1996-1999 – ATP Super 9, 2000-2003 – Tennis Masters Series, 2004-2008 – ATP Masters Series, 2009-2018 – ATP World Tour Masters 1000, з 2019 – ATP Tour Masters 1000.

Упродовж 1990-2007 років змагання фіналів Masters проводилися у п'яти сетах. З 2008 року переможець визначається у матчах з трьох сетів.

Щодо свого статусу серед тенісистів, то ці змагання також є достатньо престижними, після турнірів Grand Slam та ATP Finals. Переможцям змагань цієї серії додається по 1000 балів до рейтингу ATP (фіналісти – 600, півфіналісти – 360, чвертьфіналісти – 180 і т. д.).

Окрім того достатньо високим є і призовий фонд змагань, який коливається в межах \$ 9,554,920 (на Indian Wells Masters) до \$ 6,971,275 (на Western & Southern Open).

Рекордну кількість титулів на турнірах серії ATP Masters 1000 зберігає Рафаель Надаль (38 титулів) в одиночному розряді та брати Боб і Майк Браяни (39 титулів) – у парному розряді.

Кубок ATP – відносно нові міжнародні командні змагання серед професійних тенісних команд на відкритих кортах. Їх старт припадає на 2020 рік.

Слід вказати на те, що цей турнір є своєрідним прототипом командного кубку світу ATP, що відбувався у Дюссельдорфі (Німеччина) упродовж 1978-2012 років. Проводяться змагання на території Австралії (Сідней, Брісбен, Перт) на твердому покритті.

До участі у них кваліфікуються 24 найкращі тенісні команди на основі індивідуального рейтингу спортсменів. Щоб мати можливість представляти країну, троє гравців повинні перебувати у рейтингу ATP, і з них двоє – в індивідуальному. Також організатори можуть прийняти рішення щодо надання спеціального запрошення (wild card) [6, 8].

Формат змагань передбачає розподіл учасників на 6 груп по 4 команди відповідно для проведення першого етапу. Зустрічі учасників команд в середині груп відбуваються у двох індивідуальних іграх та одній парній. Номери 2 з кожної команди відкривають поєдинок, наступними грають номери 1 і завершальною є парна гра між командами, яка проводиться незалежно від результатів індивідуальних ігор.

До наступного етапу (півфіналу) проходять переможці кожної групи та ще дві кращих команди за підсумками першого етапу. І далі ігри

відбуваються у спосіб прямого вибування аж до встановлення переможця [6].

Перемога у Кубку ATP максимально (за умови непереможності гравця) оцінюється у 750 балів в одиночному розряді і 250 – у парному [25]. Призовий фонд змагань станом на 2020 рік становив \$ 15 млн.

Tour ATP 500 – це тур, який є п'ятим у рейтингу змагань у професійному тенісі після вище зазначених. Ця серія турнірів також проводиться ATP і включає 14 змагань.

Слід відзначити широку географію туру ATP 500. Фактично у кожному куточку світу є тенісний старт (8 – в Європі, 3 – в Америці, 3 – в Азії), що дозволяє спортсменам обирати найбільш зручні для себе турніри.

Назва турніру упродовж його історії змінювалася. Від дня створення у 1990 до 1999 року він мав назву ATP Championship Series, упродовж 2000-2008 років – ATP International Series Gold, 2009-2018 – ATP World Tour 500, а з 2019 тур отримав сучасну назву ATP Tour 500.

Жереб турнірів в межах туру відрізняється і складає 32 або 48 гравців в одиночних розрядах та 16 або 24 пари. Згідно вимог ATP провідні гравці повинні обрати для себе не менше чотирьох турнірів цього туру, при цьому хоча б один після US Open.

Формат проведення змагань аналогічний ATP Masters 1000.

Покриття кортів на різних змаганнях відрізняється (трава, ґрунт, тверде). Окрім того у переліку турнірів є такі, які проводяться на

закритих кортах Rotterdam Open, Peterburg Open, Vienna Open, Swiss Indors).

Перемога у турнірах Tour ATP 500 дозволяє отримати 500 балів (фіналісти – по 300, півфіналісти – по 180, чвертьфіналісти – по 90 і т. д.). Щодо грошових винагород, слід вказати, що вона дещо відрізняється в залежності від турніру, але зосереджена в межах від € 2,013,855 (Rotterdam Open) до \$ 1,243,790 (Peterburg Open).

Tour ATP 250 – ще одна серія тенісних професійних турнірів, що проводяться ATP. До цієї серії входить 39 турнірів (станом на 2022 рік), які проводяться у 26 країнах світу. Це найнижчий рівень змагань в межах ATP Tour.

Як і попередні серії турнірів ATP, засновано Tour ATP 250 було у 1990 році з назвою ATP World Series і до 1999 року серія носила таку назву. Упродовж 2000-2008 років ці турніри були об'єднані під назвою ATP International Series, 2009-2018 років – ATP World Tour 250, починаючи з 2019 року і до сьогодні серія має назву ATP Tour 250.

Розіграші в цих турнірах відбуваються для 28, 32 або 48 спортсменів в одиночному розряді та для 16 пар. Усі гравці, котрі бажають прийняти участь в турнірах ATP 250 допускаються до проходження кваліфікаційного нормативу, котрий встановлюється на основі наявного рейтингу. При цьому частина гравців проходить в основну сітку згідно рейтингу, ще частина приймає участь у кваліфікаційних змаганнях, а окремі гравці отримують спеціальний допуск – wild card.

Покриття кортів, на яких

відбуваються змагання цієї серії відрізняються в залежності від турніру. Загалом ця серія представляє можливості позмагатися на різних видах покриттів (трава, тверде покриття, ґрунт).

За перемогу у турнірах Tour ATP 250 тенісист може отримати 250 балів (фіналісти – 150 балів, півфіналісти – 90 балів, чвертьфіналісти – 45 балів і т.д.). Призовий фонд турнірів цього рівня вже значно нижчий у порівнянні з попередніми і складає в межах \$ 1,024 млн. (Qatar Open) до \$ 355,5 млн. (Auckland Open).

Підсумовуючи інформацію щодо ATP Tour відзначаємо, що станом на 2023 рік в його календарі понад 60 турнірів.

Високопрофесійний гравець має взяти участь у 9-ох турнірах ATP 1000, не менш як у 4-ох змаганнях ATP 500 та у довільній кількості турнірів ATP 250.

У кожного гравця існує пріоритетність покриття корту. Спостереження демонструють, що тенісисти силового типу, наприклад, надають перевагу твердим або ж трав'яним покриттям. В свою чергу так звані «ґриндери» (характеризуються високим рівнем витривалості та психічної стійкості) комфортніше почуваються на ґрунтових покриттях.

Більшість гравців мають привілейовану поверхню, деякі більшою мірою, ніж інші. Силкові нападники зазвичай віддають перевагу твердим або трав'яним кортам, у той час як базові ґриндери часто сильніші на ґрунті. Одним з провідних тенісистів, якого називають «Королем ґрунтів», сьогодні є Рафаель Надаль [2, 19].

Водночас інший світовий лідер – Новак Джокович є універсальним тенісистом, оскільки однаково добре грає на різних покриттях [4].

Важливо також вказати на те, що для того аби стати на шлях професійного тенісиста потрібно пройти ще певні етапи на початку кар'єри. Так, АТР вбачають обов'язковою первинну участь тенісистів у так званому АТР Challenger Tour, які стартували ще у 1978 році. Ця серія турнірів є по суті вихідною ланкою системи змагань у професійному тенісі і другим рівнем тенісних змагань після АТР Tour.

Успішні на цьому рівні гравці мають змогу отримати достатню кількість балів до рейтингу АТР та відповідно претендувати на включення до основної сітки або ж кваліфікаційного раунду турнірів АТР Tour.

Водночас потрапляння на турніри АТР Challenger Tour також передбачають проходження попередніх етапів. Спершу потрібно досягнути успіху на змаганнях ITF Tour (Futures).

Загалом, в усіх турнірах, які куруються АТР формат змагань передбачає гру до двох перемог, тобто максимальна кількість сетів – 3, тоді як у турнірах Grand Slam це максимум 5 сетів (до 3-х перемог). Сумарний призовий фонд різних турнірів цього рівня відрізняється також в залежності від статусності і складає в межах від \$ 40 тис. до \$ 220 тис.

Офіційний рейтинг АТР

Рейтинг у багатьох аспектах є визначальним фактором у здатності гравців брати участь у змаганнях і навіть заробляти певні бонуси від

спонсорів.

Рейтинг АТР – це офіційна система підрахунку досягнень тенісистів, що запроваджена і використовується АТР. Оновлення рейтингу відбувається щотижня на основі результатів змагань спортсменів [10].

Ця система була вперше запропонована у 1973 році для об'єктивізації участі спортсменів у турнірах. І з того часу зазнавала змін.

До 1990 року рейтинг базувався на основі усереднення результатів тенісистів [10]. Коли ж АТР розширила свій вплив і водночас набула авторитету, а також заснувала АТР Tour у 1990 році було упроваджено оновлену систему рейтингу.

З цього часу кожен турнір дозволяв нараховувати спортсмену певну кількість залікових балів, що залежать від категорії змагання, і відповідно результату гравця у них.

Згідно оновлень, до рейтингу приймалися бали виступів на 14 турнірах (11 змагань АТР Tour та 3 турніри Grand Slam). Якщо ж спортсмен приймав участь у більшій кількості стартів, то до його рейтингу зараховувалися кращі 14 результатів [3]. У 2000 році кількість таких стартів було збільшено до 18 [10].

Така система з одного боку заохочувала тенісистів приймати участь у більшій кількості стартів, оскільки очевидно, що кожен бажає покращити свій результат у наступному старті, а отже і розташування в рейтингу.

З іншого боку, участь провідних тенісистів у змаганнях нижчих рівнів збільшувала зацікавленість до них з боку глядачів та ЗМІ в основу

підрахунку рейтингу АРТ було покладено 52 тижні змагань (перегони за календарний рік – ATP Champions Race). Цей компонент сьогодні продовжує застосовуватися для формування основної сітки турнірів Grand Slam.

Починаючи з 2009 року знову були внесені зміни до формування рейтингу АТР. З цього часу обов'язковими для топ-30 тенісистів є 18 стартів спортсмена (19, за умови, що він пройшов кваліфікацію до ATP Final).

В їх числі: 4 турніри Grand Slam; ATP Finals (до понеділка після останньої події регулярного сезону АТР наступного року); 8 турнірів серії ATP Masters 1000 (турнір в Монте Карло не є обов'язковим з 2010 року, але якщо спортсмен приймає у ньому участь, то він зараховується замість одного з чотирьох обов'язкових турнірів Tour ATP 500); 4 турніри Tour ATP 500; 2 турніри Tour ATP 250 або ATP Challenger Tour.

Тенісистам, які у рейтингу розташовуються нижче 30-ої позиції нараховуються бали за 4 турніри Grand Slam і 8 турнірів ATP Masters 1000, за умови, що вони на них кваліфікувалися. До їх рейтингу також додаються 6 кращих результатів на інших турнірах, проте не більше 4-х кращих результатів з серії ATP 500.

У ситуації, коли гравець не кваліфікувався на турніри Grand Slam чи ATP Masters 1000, отримані 0 балів він може компенсувати у турнірах серії ATP 250 або Challenger Tour.

Травма гравця також може бути чинником, який дозволяє коригувати рейтинг. Так, якщо через травму гравець пропускає 30 і більше днів, то

у його рейтинг вносяться 18 кращих результатів, яких йому вдалося досягнути.

Упродовж 2000-2008 років АТР мала дві паралельні рейтингові системи: ATP Race та ATP Ranking. У першій враховувалися бали набрані спортсменом у поточному сезоні, у другій – результати гравців упродовж останніх 52 тижнів.

Це викликало багато труднощів та непорозумінь. До прикладу 8 кращих тенісистів і пар обиралися для участі в ATP World Tour Finals з урахуванням ATP Race, а першою ракеткою світу ставав спортсмен, який очолював саме цей рейтинг. Це було в певній мірі необ'єктивно з позиції кращих чинних гравців ATP Ranking [7].

У 2009 система нарахувань ATP Race була скасована.

Результат кожної категорії турніру має річний термін дії в межах рейтингу. Бали з рейтингу, що були здобуті у турнірі, скидаються через 52 тижні. Винятком є результат ATP World Tour Finals, бали з якого скидаються в понеділок після останньої події ATP Tour наступного року [11].

Водночас з 2008 року Кубок Девіса також є рейтинговим стартом в тенісному сезоні. Він приносить бали в індивідуальний та парний рейтинги, прирівнюючись у статусі до турнірів серії ATP 500.

Змагаючись в індивідуальному заліку спортсмен максимально може набрати 625 рейтингових балів (за умови виграшу 8 ігор), в парному розряді – 350 балів (за умови виграшу чотирьох партій).

Окрім зазначених балів спортсмен у період з 2000 до 2012

року також міг отримати до 750 балів здобувши перемогу на Іграх Олімпіади, але це лише один раз на чотири роки. Дане положення було вилучено перед Іграми Олімпіади 2016 року, де рейтингові бали не нараховувалися [22].

Згідно з діючими правилами нарахування балів до рейтингу, тенісист, котрий перемагає у 4-ох турнірах Grand Slam, 8-и обов'язкових турнірах ATP Masters 1000, 6-и турнірах ATP 500 і Monte-Carlo Masters 1000 і ще отримує 1500 балів у ATP Finals у підсумку може мати 21,5 тис. балів.

Слід констатувати, що станом на 2022 рік Новак Джокович (у 2016 році) є рекордсменом в рейтингу набраних балів з 2009 року. На його рахунку в рейтингу ATP 16 950 балів.

Сьогодні Рейтинг має назву Pepperstone ATP Rankings (частина назви – від спонсора).

Слід зазначити, що у 2019-2021 роки ATP довелося внести достатньо велику кількість коректив до системи нарахування балів через ситуацію із пандемією COVID.

Так, у цей період, а найбільше у сезоні 2020 року, було скасовано велику кількість турнірів. Тому ATP прийняла рішення про «заморожування» рейтингу.

Наприклад, якщо якийсь турнір не відбувся, то чинними у рейтингу залишалися минулорічні бали спортсмена у цьому старті, але лише в межах 50%. Тобто, до прикладу гравець здобув перемогу у 2019 році на турнірі ATP 1000 і набрав відповідно 1000 балів. В 2020 році ці змагання не відбулися. Згідно нових умов гравець може зберегти до 2022 року лише 500 балів, але якщо у 2021

році ці змагання були проведені і він виступив на них краще, то отримує змогу більших нарахувань до свого рейтингу. Якщо ж гравець набрав менше балів у 2021 році, то він може зберегти результат 2019 року.

Окремо ATP було упроваджено поняття «захищеного коронавірусного рейтингу». При цьому гравець за умови подання підтвердження хвороби може без наслідків пропустити 4 тижні сезону і в подальшому заявитися на інші чотири турніри [20].

В історії тенісних змагань були й інші турніри, які з'являлися, а пізніше зникали з календаря. Важливим серед них був Grand Slam Cup (під егідою ITF), який проводився упродовж 1990-1999 років. Ці змагання збирали разом найкращих тенісистів сезону згідно результатів Grand Slam на килимових покриттях у Мюнхені (Німеччина). До 1997 року змагання проводилися виключно серед чоловіків, жіночі, своєю чергою були додані у 1998 році.

Своєю чергою ATP не визнавала Grand Slam Cup в якості рейтингових змагань, а тому балів до рейтингу турнір не приносив.

У 1999 році Grand Slam Cup було об'єднано з Чемпіонатом світу ATP під назвою ATP Finals і тоді уже став офіційним змаганням туру. З цього часу до змагань потрапляють 8 кращих гравців згідно рейтингу, про що йшлося вище.

Загалом система змагань у чоловічому тенісі достатньо розгалужена. З одного боку спортсмени мають достатньо широкий вибір стартів упродовж сезону, а з іншого – вони обмежені рейтинговими та кваліфікаційними

вимогами щодо кожного турніру.

Водночас система змагань в професійному тенісі характеризується високою організаційною та економічною ефективністю як важливими компонентами прибуткового бізнесу.

Висновки

Базуючись на економічних та соціальних засадах розвитку суспільства, вимогах, які воно диктує щодо розвитку професійного спорту зокрема, слід відзначити, що в професійному тенісі сьогодні сформувалася достатньо складна, розгалужена і водночас високо комерціалізована система змагань.

Ключовими у ній залишаються чотири турніри Grand Slam (Wimbledon, US Open, French Open, Australian Open), які незважаючи на те, що проводяться різними організаціями мають схожу систему організації.

Згідно рейтингу та рівня призового фонду в цій ієрархії визначено наступні змагання: ATP Finals (до 1500 балів), ATP Masters 1000 (до 1000 балів), ATP 500 (до 500 балів), ATP 250 (до 250 балів), ATP Challenger Tour (50-175 балів).

Зазначені змагання упродовж своєї історії зазнавали змін щодо

структури і змісту, змінювалася і їхня назва, проте їхні статуси в календарі тенісних змагань фактично увесь час залишалися стабільними.

Ієрархія змагань будується на основі рейтингу ATP, який було впроваджено у 1973 році. З цього часу він зазнавав змін щодо розподілу балів за змагання, вимог до участі спортсменів тощо. Сьогодні він будується на річних результатах спортсменів, тобто кожен турнір має річний термін дії в межах рейтингу.

Загалом, випробувана часом система змагань у професійному тенісі, сьогодні демонструє свою високу організаційну та економічну ефективність. Суспільні запити щодо тенісного видовища продовжують зростати, кількість турнірів збільшується, що може свідчити про подальшу реорганізацію системи змагань, яка б була актуальною і задовольняла потреби споживачів (глядачів, ЗМІ, спонсорів тощо).

Перспективи подальших досліджень. Планується систематизувати отримані знання на кожному з етапів розвитку професійного тенісу, виявити актуальні для них моделі змагань та чинники, що їх визначали та продовжують визначати.

Література:

1. Борисова ОВ. Становлення і розвиток професійного тенісу у світовій практиці спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2000;36:3-9.
2. Гончар Т. Хто найкращий тенісист усіх часів? Кому віддають перевагу на ринку ставок? [Інтернет]. Рейтинг букмейкерів; 2020 [цитовано 2023 Лип. 14]. Доступно на: <https://cutt.ly/nwa2557U>
3. Забезпечення соціальних прав у спорті: монографія/За заг. редакцією академіка НАПрН України, д.ю.н., професора М.І. Іншина та д.ю.н. Я.Я. Мельника. Вид-во «Освіта». Київ, 2021. 200с.

4. Найкращі гравці у теніс у світі [Інтернет]. Prokennex; 2022 [цитовано 2023 Лип. 3]. Доступно на: <https://prokennex.com.ua/najkrashi-gravci-u-tenis-u-sviti>
5. Хіменес Х, Бріскін Ю, Пітин М, Маланюк Л. Формування компонентів системи змагань у професійному тенісі до початку «Ери відкритого тенісу». *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2023;1(9):147-163. DOI:10.28925/2664-2069.2023.111.
6. ATP Cup rules [Internet]. ATP Cup; 2023 [cited 2023 July 12]. Available from: <https://cutt.ly/pwa266Cy>
7. ATP Tour unveils new ATP Champions Race [Internet]. Sportsca; 1999 [cited 2023 May 15]. Available from: <https://cutt.ly/pwa266Cy>
8. Barrett Ch. Big guns to light up Sydney next year in new \$22m ATP Cup finals [Internet]. Sydney Morning Herald; 2019 [updated 2019 January 7; cited 2023 July 2]. Available from: <https://cutt.ly/swa25t8l>
9. Borisova OV. Tennis: history and the present. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 2012;11:119-124.
10. Buddell J. The Rankings That Changed Tennis (Part I) [Internet]. Association of Tennis Professionals (ATP); 2018 [cited 2023 June 22]. Available from: <https://www.atptour.com/en/news/heritage-1973-atp-rankings-celebration-part-i>
11. Collins B. The Bud Collins History of Tennis (3rd ed.). New York: New Chapter Press; 2016. 900 p.
12. Crowe J. Return to Grand Slam Glory: Rod Laver Was the Last Man to Sweep Four Major Titles and Thinks It Can Be Done Again [Internet]. Los Angeles Times; 1994 [cited 2023 June 18] Available from: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1994-05-22-sp-60889-story.html>
13. Gershkovich E. Who Was Roland Garros? The Fighter Pilot Behind the French Open [Internet]. The New York Times; 2017 [cited 2023 May 27]. Available from: <https://www.nytimes.com/2017/06/10/briefing/roland-garros-facts-french-open.html>
14. How Much Do Tennis Players Make? [Internet]. Perfect-tennis; 2021 [cited 2023 May 18]. Available from: <https://www.perfect-tennis.com/how-much-do-tennis-players-make/>
15. Knight B. The world's highest-paid athletes [Internet]. Forbes; 2023 [cited 2023 June 18]. Available from: <https://www.forbes.com/lists/athletes/?sh=79a43b365b7e>.
16. Kramer J. The game: my 40 years in tennis. London: Deutsch; 1981. 318 p.
17. Little A. The Golden Days of Tennis on the French Riviera 1874–1939. London: Wimbledon Lawn Tennis Museum. 2014. 463 p.
18. Marshall A. (2018). Shot clock, warm-up clock to be implemented at 2018 US Open. [Internet]. usopen.org; 2018 [cited 2023 May 16]. Available from: https://www.usopen.org/en_US/news/articles/2018-07-11/shot_clock_warmup_clock_to_be_implemented_at_2018_us_open.html
19. McCauley J, Trabert T, Collins B. (2001) The History of Professional Tennis. Professional Tennis Results Section. The Short Run Book Company Limited. Windsor; 177 p.
20. Pavitt M. Rankings freeze repercussions for tennis visible as thaw begins. [Internet]. Inside the games; 2021 16 [cited 2023 July 11]. Available from: <https://www.insidethegames.biz/articles/1105987/blog-atp-wta-tennis-rankings-covid-19>
21. Raymond L. Greatest Player of All Time: A Statistical Analysis. Tennis Week Magazine. 2007 Sep.
22. Rothenberg B. Points and Prize Money Mean More to Olympic Tennis Holdouts [Internet]. The New York Times; 2016 [cited 2023 June 18]. Available from: <https://www.nytimes.com/2016/05/30/sports/tennis/points-and-prize-money-mean-more-to-olympic-tennis-holdouts.html>

23. Rules and format [Internet]. Barclays ATP World Tour Finals; 2016 [cited 2023 July 6]. Available from: <https://web.archive.org/web/20160918114302/http://www.barclaysatpworldtourfinals.com/en/event/rules-and-format>
24. Semi-final qualifying procedure [Internet]. Barclays ATP World Tour Finals; 2016 [cited 2023 July 6]. Available from: <https://web.archive.org/web/20160407180956/http://www.barclaysatpworldtourfinals.com/en/event/semifinal-qualifying-procedure>
25. Weber D. Hopman Cup axed from Perth in favour of men's-only ATP Cup tournament [Internet]. Australian Broadcasting Corporation; 2022 [cited 2023 June 22]. Available from: <https://web.archive.org/web/20201107235440/https://www.abc.net.au/news/2019-03-28/hopman-cup-axed-to-be-replaced-by-atp-cup/10947582>

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів.

Інформація про авторів:

Хіменес Христина

к.фіз.вих., доцент,

доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-8677-6701

E-mail: kh.khimenes@gmail.com

Пітин Мар'ян

д.фіз.вих., професор,

професор кафедри теорії спорту та фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-3537-4745

E-mail: pityn7@gmail.com

Бріскін Юрій

д.фіз.вих., професор,

завідувач кафедри теорії спорту та фізичної культури Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-6375-9872

E-mail: y.a.briskin@gmail.com

Еделєв Олександр

к.фіз.вих., доцент,

доцент кафедри олімпійського і професійного спорту Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ-Херсон, Україна

ORCID: 0000-0002-7866-0282

E-mail: edelevalexandr@gmail.com

Флуд Олександр

підполковник поліції,

ст. викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2 Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0002-8277-2447

E-mail: sashaflud@gmail.com

Отримано: 18.07.2023

Прийнято: 18.08.2023

Опубліковано: 31.08.2023

Хіменес Христина, Пітин Мар'ян, Бріскін Юрій, Еделєв Олександр, Флуд Олександр. Система змагань у професійному тенісі: еволюція та сучасність. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2023;2(10):167-181. DOI:10.28925/2664-2069.2023.213